

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 28734-08-13 ש. ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

בפני ועדת ערר לפי חוק הנכים (תגמולים ושיקום) תשי"ט-1959 [נוסח משולב]
 יו"ר הוועדה - כב' השופט אורי גולדקורן
 חברת הוועדה - ד"ר נעמי אפטר
 חבר הוועדה - ד"ר מיכאל דויטש

המערער

ש. ק.
 ע"י ב"כ עו"ד מיכאל פסקל

נגד

המשיב

קצין התגמולים
 ע"י ב"כ עו"ד תום עופר

פסק דין

- 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
 - 6
 - 7
 - 8
 - 9
 - 10
 - 11
 - 12
 - 13
 - 14
 - 15
1. עניינו של פסק דין זה בהחלטת המשיב אשר דחה את בקשת המערער להכרת זכות [מחלה] לפי חוק הנכים (תגמולים ושיקום), התשי"ט-1959 [נוסח משולב] (להלן: חוק הנכים או החוק), וקבע כי אין קשר בין כאביו בכתף ימין לבין תנאי שירותו הצבאי במשך 27 שנים.
- רקע
2. קדמו להחלטה זו שלוש החלטות אחרות של המשיב בבקשות נוספות להכרה בנכות על-פי החוק. ביום 11.1.2000 קבע המשיב כי הפרעות השמיעה של המערער אירעו בתקופת שירותו ועקב השירות. ביום 4.12.2011 הוא קבע כי מחלת ה-CTS (Carpal Tunnel Syndrome) הדו-צדדית של המערער אירעה בתקופת שירותו ועקב השירות, וביום 14.3.2012 הוא דחה את הבקשה להכרה בנכות עקב פגימה בעמוד שדרה צווארי מחמת היעדר קשר סיבתי בין פגימה זו לבין השירות.

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 28734-08-13 ש. ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

23. המערער, שנולד בשנת 1967, שירת בצבא 27 שנים, מתוכן 24 שנים
בשירות קבע. את תחילת דרכו הצבאית עשה בפרופיל רפואי 97 כמכונאי טנקים
בחיל החימוש. הוא המשיך בחיל בשירות הקבע כתקן צריח של טנק. בעקבות
תלונות על כאבים בכתפו הימנית, הוא נשלח לבדיקת MRI בה התגלו בכתפו
הימנית סימני טנדינוזיס (דלקת) בגיד הסופרה-ספינטוס וחשד לקיומו של קרע
מסוג slap בחיבור הגיד הארוך של השריר הדו-ראשי. בעקבות כאביו העזים בכתף
הוא ביקש להשתחרר, וסיים את שירותו ביום 31.12.2012 עם פרופיל רפואי 45.
8
9
4. המשיב דחה ביום 9.7.2013 את הבקשה בנוגע לכאבי כתף ימין על סמך
חוות דעתו מיום 20.5.2013 של מומחה לכירורגיה אורתופדית, ד"ר אורי
בלנקשטיין (להלן: חוות דעת בלנקשטיין 1), שקבע כי הממצא ב-MRI מיום
30.4.2011 שיכול להתאים לקרע בכתף מסוג slap הינו אקראי, איננו ודאי ולא
נובע מעיסוקו של המערער בשירות הצבאי.
15
16 הערעור הנוכחי
17
5. ביום 18.8.2013 הוגש הערעור על החלטתו האמורה של המשיב. נטען כי
קיים קשר סיבתי מיקרוטראומטי או אחר בין תנאי שירותו של המערער לבין
הפגימה בכתפו הימנית, וכי דחיית בקשתו נעשתה על בסיס חוות דעת בלנקשטיין
1, אשר התעלמה מתנאי שירותו ולא היה בה כל נימוק לדחיית הקשר הסיבתי-
הרפואי. לכתב הערעור המתוקן צורפו תצהירו של המערער וחוות דעת מיום
23.12.2013 של האורתופד ד"ר אליהו סלטי (להלן: חוות דעת סלטי), אשר קבע
כי הקרע מסוג slap הינו חבלתי טהור, ונגרם מחבלה ישירה או מחבלות חוזרות
ונשנות שגרמו לנזק מיקרוסקופי שהצטבר בהלך השנים מאז גיוסו של המערער
לשירות.
26
27
6. בכתב התשובה נטען כי המערער לא איבד את הכושר לפעול פעולה רגילה
ואף כושרו לא פחת, ולכן מצבו אינו עולה כדי "נכות" כהגדרתה בחוק. נטען עוד
29

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 28734-08-13 ש. ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

1 כי על-פי ההלכה הפסוקה, בשירות צבאי ארוך נדרש קיומו של אירוע חריג על מנת
2 שיוכר קשר סיבתי בין הפגימה לבין השירות. משלא התקיים אירוע חריג כזה
3 בשירות הצבאי הארוך של המערער, הרי שאין לקשור בין הפגימה בכתף, שהינה
4 הפרעה קונסטיטוציונלית, לבין השירות. המשיב דחה את תיאורית המיקרוטראומה,
5 הן מחמת שאינה נהוגה בחוק הנכים והן מחמת שאינה תואמת את תנאי שירותו של
6 המערער. לכתב התשובה צורפה חוות דעת משלימה מיום 19.5.2014 של ד"ר
7 בלנקשטיין (להלן: חוות דעת בלנקשטיין 2), שכללה התייחסות לחוות דעתו של
8 ד"ר סלטי.

9
10 7. לאחר שהמערער נחקר על תצהירו, ויתרו באי-כוח הצדדים על הקירות
11 המומחים הרפואיים והגישו סיכומים בכתב.

12
13 תנאי השירות

14
15 8. בתצהירו תיאר המערער את תנאי שירותו:

16
17 "עם תום שירת החובה שלי המשכתי לשרת במסגרת
18 חיל החימוש כחמש צריח של טנק מרכבה. במסגרת
19 עבודתי זאת נדרשתי להרמת משאות כבדים, סגירת
20 ברגים גדולים במיוחד בכח, עבודה פיזית קשה עם כלי
21 עבודה כבדים וכן עבודה עם פטישי אוויר ומקדחות".

22
23 9. בחקירתו הנגדית סיפר המערער כי בכל שנות שירותו בקבע היה חמש צריח
24 של טנק, כי משנת 2002 (לאחר 14 שנות שירות קבע - א"ג) שימש כמנהל עבודה
25 בסדנה וכי בחלק מזערי משירותו ביצע אף עבודת בינוי. הוא הרחיב בתיאור תנאי
26 עבודתו:

27 "התפקיד נשאר עד הסוף חמש צריח" (עמ' 5).

28
29 "הצריח של הטנק זה כל המערכות הנלוות, ממסרות של
30 מנועים, יחידות כוח של מנועים, מגבהים שמרימים
31 ומורידים את הטנק, בוכנות ענק שמורכבות. אלו
32 חלקים גדולים" (עמ' 4).

33

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 28734-08-13 ש. ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

"היינו מפרקים, מתקנים ומשמישים עד שבא הבוחן ואומר כשיר. מחזירים חזרה את הפריט. אם הטנק עבר את הבחינה הסופית, נכנס חזרה ל'שקית' שלו, ואז יוצא הבא בתור. במקביל בסככה יש בסביבות 4-5 וכל חודש יורדים 4-5 ועולים 4-5..." (שם).

"עובד גם בתוך הטנק. אני זה שמוציא את החלק, לוקח אותו לשולחן תיקונים או על הסטנד, מתקן ומחזיר אותו למקום" (שם).

"אתה נכנס מהטנק למעלה וזה ממש לפרק ולהוציא בידיים. זה פטישי אוויר, זה דברים גדולים, זה לא מכונאי רכב שהולך עם כלים קטנים. אין מנוף שיכול להיכנס ולהוציא חלק כזה מטנק, חוץ מהמנוע. החלקים, הבפנים, לא שייך. לא תמיד מוציאים. אם יש פריט קטן בתוך הכלי שאתה יכול לתקן עושים. אם זה מצריך החלפות שמנים וחלקים שנטחנו בפנים, זה מצריך הוצאה החוצה. ההוצאה החוצה, בגלל שהטנק הוא מקום מאוד צר לעבוד, ההעדפה היא תמיד להוציא" (עמ' 4-5).

"פטיש אוויר בו אני עבדתי עם שני סוגים - פטיש אוויר חצי, פטיש אוויר שלושת רבעי. פטיש שלושת רבעי שוקל כ-4 קילו, פטיש חצי שוקל כ-2 קילו. אורכו של פטיש שלושת רבעי הוא כ-40 ס"מ והחצי זה 20 ס"מ בערך. לפטיש עצמו מורכבת בוקסה, תלוי בגודל שצריך לאותו רגע, ואיתו אתה ברגע שאתה לוחץ הוא עובד במצב של דחיסות ואז אתה מתחיל לשחרר את הבורג (מראה תנועות של רטט). אם אתה רוצה לסגור את הבורג אז הוא עושה פעולה הפוכה. זה עובד במכות אוויר. זה מיועד גם לפתיחת בורג וגם לסגירת בורג" (עמ' 6-7).

"... 80% - 85% מהזמן שעובדים על אותו חלק עובדים כלים פנאומטיים - פטישי אוויר" (עמ' 7).

תיעוד רפואי

22.2.2011 - סיכום ביקור במרפאה: תלונה על "כאבי כתף שמאל (לא דומיננטי) מזה כחודש, ללא סיפור של חבלה, לא בכתף ולא בצוואר". המלצה - "לא לבצע

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 28734-08-13 ש. ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

- 1 שכיבות סמיכה כל עוד שקיימים כאבים לפחות לשבועיים, אבל יש להפעיל את
- 2 הכתף על מנת למנוע 'כתף קפואה' למעט אותה תנועה קיצונית אחורית הגורמת
- 3 לכאבים".
- 4
- 5 24.3.2011 - ביקור ב"ביקור רופא": תלונות על כאבים בשתי הכתפיים ומרפק ימין.
- 6 הממצאים - תנועתיות הכתפיים מלאה אולם יש כאבים באבדוקציה מעל 90 מעלות
- 7 יותר בצד שמאל. אבחנה משוערת - Rotator cuff syndrome. המלצות - "להפנות
- 8 לבדיקת אולטרסאונד של שתי הכתפיים בחשד לקרע של RC".
- 9
- 10 5.4.2011 - בבדיקת אולטרה-סאונד של כתפיים: A.C.J. - ב.מ.פ.; Rotator Cuff
- 11 - אינפרה-ספינטוס בעובי וצורה תקינים, ללא עדות לנוזל תוך-מפרקי; סופרה-
- 12 ספינטוס וסוב-סקפולריס בעובי וצורה תקינים ללא עדות לקרע; Subdeltoid and
- 13 Subacromial burse - אין לראות נוזל בתוכו; Biceps Tendon - בעובי ומרקם
- 14 תקינים; מבנה גרמי תקין.
- 15
- 16 25.7.2011 - סיכום ביקור במרפאה: "אנמנזת רופא - כאב בכתף שמאל ומרפק ימין
- 17 מזה כשנה וחצי, ללא סיפור חבלתי. מבצע עבודה פיזית באופן קבוע". ממצאים -
- 18 כתף שמאל עם סימני צביטה קדמית, גירוי של SC ו-SSP. מרפק ימין סימנים של
- 19 אפיקון קונדליטיס חיצונית".
- 20
- 21 29.2.2012 - סיכום במרפאה: "אנמנזת רופא - סובל מכאבים בכתף ימין ומרפק
- 22 ימין. אין דלדול שרירי כתפיים. כאבים באזור סופאקרומיאלי בכתף ימין. חשד
- 23 לקרע ...".
- 24
- 25 30.4.2012 - בדיקת MRI של כתף ימין: אות גבוה בלברום העליון יכול להתאים
- 26 לקרע מסוג SLAP "אך לא ניתן לקבוע בוודאות מבדיקה זו שאיננה ארתרוגרפיה";
- 27 גיד הביצפס תקין; הלברום הקדמי התחתון תקין "ככל שניתן לדון מבדיקה זאת";
- 28 סימני טנדינוזיס קלים בגיד הסופרה-ספינטוס ללא קרע; גידי הסוב-סקפולריס
- 29 והאינפרה-ספינטוס תקינים; מסת שרירי השרוול המסובב שמורה; ללא אטרופיה

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 28734-08-13 ש. ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

1 שומנית; ציסטות סובקורטיקליות באספקט אחורי עליון של ראש ההומרוס;
2 שינויים היפרטרופיים קלים במפרק האקרומיוקלביקולרי.

3
4 10.7.2012 - סיכום ביקור במרפאה. "גורם מטפל: הד סורין רואי". "אנמנזת רופא
5 - חזר לאחר ביצוע MRI שהדגים קרע בלברום עליון מסוג SLAP ובנוסף טנדינוטיס
6 של SSP". דיון ותכנית - "מכיוון שהכאב ממשיך זמן ממושך ללא הטבה ב-PT
7 ומשככי כאב, ממליץ להפנותו לניתוח ארטרוסקופי לתיקון ה-SLAP".

8
9 31.7.2012 - סיכום ביקור במרפאה. "אנמנזת רופא - פניה לדעה נוספת בנוגע לכתף
10 ימין לפני ניתוח ללא תיעוד על מהלך טיפולו עד כה. אבחנות - קרע בלברום -
11 "SHOULDER REGION PAIN".

12
13 חוות הדעת של המומחים הרפואיים

14
15 חוות דעת בלנקשטיין 1 (מטעם המשיב)

16
17 10. ד"ר בלנקשטיין, אשר בדק את המערער ביום 20.5.2013, מצא כי כתפו
18 הימנית תקינה וכי אין דלדול שרירים בחגורת הכתף הימנית בהשוואה לשמאלית.
19 הוא ציין כי מדובר בכאבים לא ספציפיים בשתי הכתפיים, כי בדיקת אולטרה-סאונד
20 מיום 5.4.2011 נמצאה תקינה וללא ממצא של קרע בגידים, כי צילומי הרנטגן מיום
21 2.5.2011 תקינים אף הם וכי החשד לקרע מסוג slap שהתגלה בבדיקת MRI ביום
22 30.4.2012 הינו אקראי, לא ודאי ועל כל מקרה - אינו כתוצאה מהשירות הצבאי.
23 עוד צוין כי מדובר בתהליך ניווני טבעי קל.

24
25 חוות דעת סלטי (מטעם המערער)

26
27 11. ד"ר סלטי, אשר בדק את המערער ביום 23.12.2013, מצא הגבלה בתנועות
28 האבדוקציה והכפיפה של כתפו הימנית ודלדול של מסת שרירי השכמה וחגורת
29 הכתף מימין. בחוות דעתו הוא תיאר את אופי עיסוקו הצבאי של המערער כחמש

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 28734-08-13 ש. ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

1 צריח של טנק, כפי שנודע לו מפיו: הרמת משאות כבדים, סגירת ברגים עם מומנט
2 גדול במיוחד, עבודה פיסית קשה עם כלי עבודה כבדים, כלים פניאומטיים
3 ומכשירים רוטטים, כמו פטישי אוויר ומקדחות. צוין כי ארבע שנים לפני כן החל
4 המערער לחוש כאבים בכתפיו. משהתחזקו הכאבים בכתף הימנית, פנה המערער
5 לרופא היחידה, וקיבל טיפול על-ידי הזרקת סטרואידים. משהפכו הכאבים לבלתי
6 נסבלים, הוא הפסיק את עבודתו. המומחה ציין כי אופי הפגימה בכתף, כפי
7 שאובחנה בבדיקת MRI, של קרע slap, הינו חבלתי טהור, בין אם מדובר בחבלה
8 ישירה ובין אם מדובר בחבלות חוזרות ונשנות, אשר כל אחת מהן גרמה לנזק
9 מיקרוסקופי בלתי הפיך, שהצטבר במשך השנים, כפי שאירע למערער מאז גיוסו
10 לצבא.

11

12

חוות דעת בלנקשטיין 2

13

14 12. בחוות דעתו המשלימה הדגיש ד"ר בלנקשטיין כי ממצאי בדיקת MRI
15 שבוצעה למערער מוטלים בספק, וכי בדיקות אולטרה-סאונד ורנטגן נמצאו תקינות.
16 הוא ציין כי המערער לא היה מעורב באירוע טראומתי, והסביר כי בעיות בכתפיים
17 עלולות להיגרם כתוצאה מנפילה או מתהליך ניווני טבעי. המומחה טען כי אין
18 הוכחה בספרות הרפואית לכך שסוגי עבודות שביצע המערער, כפי שתיאר באוזני
19 המומחה מטעמו, יכולים לגרום לבעיות בכתפיים, וציין כי שימוש במכשירים
20 רוטטים יכול תיאורטית לגרום לנזקים בשורשי כפות הידיים (כמו תסמונת התעלה
21 הקרפלית) אך לא לכתפיים.

22

23

ההלכה לגבי השירות הארוך - מיקומה הגיאומטרי בהוכחת הקשר הסיבתי

24

25 13. כאמור לעיל, שירותו הצבאי של המערער נמשך 27 שנים. בסיכומי בא-כוח
26 המשיב נטען כי קיימת פסיקה עקבית שקבעה כי כאשר מדובר בהתפרצות מחלה
27 קונסטитуציונלית במהלך שירות צבאי ארוך, הרי בהיעדר אירוע חריג שהתרחש
28 במהלכו (או בסמיכות למועד ההתפרצות) - אין קשר סיבתי בין המחלה לבין
29 השירות.

30

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 28734-08-13 ש. ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

1 סוגיה זו משתלבת עם "חזקת הגרימה" שהוכרה בפסיקה, ועל-פיה כאשר
2 ישנה קביעה עובדתית כי שני גורמים חברו יחד לפרוץ המחלה תוך ועקב השירות,
3 באופן שקשה להפריד ביניהם או לכמת אותם, יש לייחס את הגרימה במלואה
4 לשירות הצבאי. כלל עקרוני זה תואר בפסקה 16 בפסק דינו של השופט חשין
5 בדנ"א 5343/00 קצין התגמולים נ' אביאן, פ"ד נו(5) 732 (2002), המוכר כהלכת
6 אביאן, וביטוי לגבי מחלה קונסטטוציונלית כבר היה מצוי בע"א 472/89 קצין
7 התגמולים נ' רוט, פ"ד מה(5) 203 (1991) (להלן: פסק דין רוט). בסיכומי הפנה
8 בא-כוח המשיב לפסק דין רוט, כבסיס נורמטיבי לצורך בהוכחת קיומו של אירוע
9 חריג במהלך השירות הארוך, בנוסף להתפרצות המחלה הקונסטטוציונלית, על מנת
10 לבסס את הקשר הסיבתי.

11

12 14. פעמים רבות השימוש ב"חזקת הגרימה" (לביסוס קשר סיבתי של גרימה)
13 וב"סייג השירות הארוך ללא אירוע חריג" (לשלילת קשר סיבתי כזה), אשר נדונו
14 בפסק דין רוט, נעשה על-ידי באי-כוח הצדדים בשלב מוקדם מדי של הניתוח
15 המשפטי של הקשר הסיבתי. דומה שכך עשה אף בא-כוח המשיב במקרה שבפנינו.

16

17 15. כידוע, שלב ראשון בניתוח הינו קביעת התקיימותו או אי-התקיימותו של
18 קשר סיבתי-עובדתי בין הפגימה לבין האירוע או תנאי השירות. רק במידה ומוכח
19 קיומו של קשר סיבתי-עובדתי, עוברים לשלב השני - בירור התקיימותו של קשר
20 סיבתי-משפטי. מיקומן הגיאומטרי של "חזקת הגרימה" ו"סייג השירות הארוך ללא
21 אירוע חריג" (הסייג ל"חזקת הגרימה") הינו בשלב השני. מדובר בחזקות לכאורה
22 שיצר עולם המשפט, קרי - בהכרעות נורמטיביות. וכבר לימדנו השופט חשין
23 בהלכת אביאן, שהכרעות ערכיות-נורמטיביות הן לב-ליבו של הקשר הסיבתי-
24 המשפטי. בעמ' 742 הוא כתב:

25

26 "ומה ההבדל בין קשר סיבתי-עובדתי לבין קשר סיבתי-
27 משפטי? אף אתה אמור: בעוד אשר קשר סיבתי-עובדתי
28 מבקש ליתן ביטוי לקשר סיבתי פיזי-אובייקטיבי ברצף
29 של אירועים, קשר סיבתי-משפטי אמור ליתן ביטוי
30 להכרעה משפטית ערכית בהטלתה של אחריות

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 28734-08-13 ש. ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

- 1 משפטית. ומתוך שבעֶּךְ־כִּים מדברים אנו, לא ייפלא
2 מאתנו כי שאלת הקשר הסיבתי-המשפטי תוכרע בדרך
3 שונה בענפי משפט שונים, וכך גם אם המושג העומד
4 לפירוש - בחוקים שונים - אותו מושג הוא, דהיינו
5 המושג 'עקב'."
6
7 על מיקומה של "חזקת הגרימה" בתחומו של הקשר הסיבתי-המשפטי אנו
8 למדים מדברי הנשיא שמגר בפסק דין רוט (ההדגשות הוספו - א"ג):
9
10 "...שיקולי מדיניות משפטית שביסוד החוק [הביאור]
11 להתפתחותן של הלכות המקלות עם מי שמבקש להכיר
12 בנכותו, בנסיבות מסוימות. בית-משפט זה קבע בשורת
13 החלטות, כי מקום שמחלתו של התובע פרצה לראשונה
14 בעת שירותו והוכח קשר סיבתי לשירות, הרי שלמרות
15 קיומה - עוד בטרם השירות - של נטייה
16 קונסטיטוציונאלית אצל התובע ללקות במחלה
17 האמורה, רואים את המחלה כאילו נגרמה כולה עקב
18 השירות, ולא רק הוחמרה על-ידי... (עמ' 210).
19
20 ובהמשך פסק דינו עמד הנשיא שמגר על "סייג השירות הארוך ללא אירוע
21 חריג":
22
23 "אולם, מקום בו השירות ארוך ורב-שנים ואין אירוע
24 קונקרטי אשר אותו ניתן לקשור למחלה, שוב אין
25 הצדקה לחזקה האמורה" (עמ' 212).
26
27 "כאשר מדובר בשירות ארוך וממושך, אין די בתנאים
28 הכלליים של השירות כדי להעביר את נטל הראיה
29 כאמור. העברתו של נטל זה מוצדקת, מקום בו מצביע
30 התובע על אירוע או על שדרשת של אירועים חריגים
31 ומיוחדים בסמיכות זמנים לפרוץ המחלה. בהיעדר
32 נסיבות מיוחדות שכאלה בשירות הצבאי, הסמוכות
33 לפרוץ המחלה, שוב אין הצדקה לחזקה הראייתית
האמורה" (עמ' 214).
34 16. בע"א (מחוזי ת"א) 3745/06 אוסי נ' קצין התגמולים (פורסם כנבו,
35 26.7.2009) (להלן: פסק דין אוסי) הסביר בית המשפט את המסגרת הנורמטיבית
36 שנקבעה בפסק דין רוט, ובכלל זה את "חזקת הגרימה", וציין (ההדגשות במקור -
37 א"ג):

9 מתוך 16

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 28734-08-13 ש. ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

- 1 "עסקינן בקביעת קשר סיבתי "משפטי" להבדיל מקשר
- 2 סיבתי "עובדתי - רפואי". יודגש, אמנם הקשר הסיבתי
- 3 הרפואי הוא הבסיס לקשר הסיבתי המשפטי, אך רק זה
- 4 האחרון הוא הקובע והחשוב. הקשר "הסיבתי משפטי"
- 5 תפקידו לבחון מה הם אותם גורמים שהוזכרו
- 6 כאפשריים על ידי הקשר הסיבתי הרפואי, אשר בגינם
- 7 יש להטיל חבות משפטית".
- 8
- 9 17. לא רק על מיקומן של "חזקת הגרימה" ו"סייג השירות הארוך ללא אירוע
- 10 חריג" בתחום הקשר הסיבתי-המשפטי למדנו מפסק דין רוט, אלא גם על היותן של
- 11 חזקות אלו חזקות ראיותיות המתייחסות אך ורק למחלה קונסטטוציונלית. הנשיא
- 12 שמגר הדגיש (שם, בעמ' 214) כי משמעות היעדר חזקה הוכחתית לטובת התובע
- 13 אינה אלא בכך שנטל הבאת הראיות ממשיך לחול עליו, על מנת להוכיח ברמה של
- 14 "מתקבל מאוד על הדעת" את קיום הקשר הסיבתי הקונקרטי לשירות. להבנתנו,
- 15 ללא "חזקת הגרימה", שמיקומה בקשר הסיבתי-המשפטי, נדרש התובע - בשלב של
- 16 הוכחת הקשר הסיבתי-העובדתי - להביא כמות ראיות ברמה של "מתקבל מאוד על
- 17 הדעת".
- 18
- 19 18. שלוש מסקנות-ביניים עולות מהמתואר לעיל:
- 20 (1) שימוש ב"חזקת הגרימה" וב"סייג השירות הארוך ללא אירוע חריג" ייעשה
- 21 רק בשלב השני, של הקשר הסיבתי-המשפטי;
- 22 (2) חזקות אלו הוכרו בפסיקה רק בהקשר של מחלה קונסטטוציונלית.
- 23 (3) בשירות ארוך ללא אירוע חריג אין התובע נהנה מ"חזקת הגרימה", באופן
- 24 המעביר את נטל הראיה למשיב, אולם אין הוא מנוע מלהביא ראיות בכמות מספקת
- 25 להוכחת הקשר הסיבתי-העובדתי.
- 26
- 27 למסקנות אלו נמצאו תימוכין בפסק הדין בע"ו (מחוזי חי') 10770-12-15
- 28 ח. ח. נ' קצין התגמולים (פורסם בנבו, 16.3.2016), בו סקר בית המשפט פסיקה
- 29 ענפה שנגעה להתפרצות מחלות קונסטטוציונליות, וקבע כי "עצם העובדה
- 30 שמדובר בשירות ארוך, אין בה, כשלעצמה כדי להוביל מניה וביה למסקנה לפיה
- 31 נשלל קשר סיבתי אלא יש לבחון כל מקרה לגופו".
- 32

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 28734-08-13 ש. ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

19. ומה הדין כשמדובר בשירות ארוך ובהתפרצות מחלה שאינה מחלה
קונסטיטוציונלית? בפסק דין אוסי נדון עניינו של מערער ששירת במשך 26 שנים
ברציפות כנשק ביחידות השדה, ועסק בהרמת משקל ועליה וירידה מכלים שונים,
וכעשר שנים לפני שחרורו החל לחוש בכאבים בגב תחתון. משנחתה הגישה כי
פריצת הכאבים על רקע של פריצת דיסק או בלט דיסק מנותקת מתנאי השירות וכי
תנאים אלו היו גורם סיכון, נקבע קשר סיבתי של גרימה. באותה פרשה בית
המשפט המחוזי הבחין בין מחלה קונסטיטוציונלית, המתפרצת בתקופת השירות
לאחר שקיננה קודם לכן בגוף החייל, לבין מחלת גיל, שיכול ותפרוץ מחמת גילו
של אדם, ואף ללא קשר לפעילות גופנית כלשהי, ואשר אין לה קשר סיבתי לשירות.
משמעות הדבר הינה כי "חזקת הגרימה" והסייג לה כלל אינן "נכנסות לשימוש"
כשעסקינן במחלת גיל הנגרמת, למשל, משינויים ניווניים תלויי-גיל. עם זאת,
נפסק שם כי כאשר אירוע אקוטי חריג או אירועים מתמשכים הביאו להאצתה של
פריצת מחלת גיל, יש לקבוע קשר סיבתי של גרימה, וכך הוכרע לגבי אותו מערער.
14
בפסק דין אוסי אומצה למעשה "חזקת גרימה" לגבי מחלת גיל, בהתקיים
שירות ארוך המלווה באירועים מתמשכים, ולאחר שהוכר קשר סיבתי-עובדתי בין
המחלה לתנאי השירות.
18
20. משעמדנו על ההלכה בנוגע לשירות ארוך ולמיקומה הגיאומטרי בניתוח
הקשר הסיבתי, נפנה עתה לניתוח זה על שני שלביו, ותחילה לקשר הסיבתי-
העובדתי.
22
הקשר הסיבתי-העובדתי
24
21. שאלת הקשר הסיבתי-העובדתי או הרפואי נסבה על בחינה "פיזית" האם
תנאי השירות היו בין הגורמים לכאבי הגב של המערער. בשל המימד המקצועי-
רפואי של שאלה זו היא נבחנת בעיקרה על סמך חוות דעתם של רופאים מומחים
הקושרים מבחינה סיבתית-עובדתית בין תנאי השירות לבין התפרצות המחלה. על
מנת שחוות הדעת יהיה משקל ראייתי מחייב, נדרש כי הן יגדירו את המחלה בה

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 28734-08-13 ש. ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

- 1 לוקה המערער וכי הן יישענו על תשתית עובדתית בנוגע לתנאי השירות, אשר אף
2 תוכח בפנינו.
- 3
- 4 22. לאור הממצאים בחוות דעת בלנקשטיין 1, טען בא-כוח המשיב בסיכומיו
5 כי המערער כלל אינו סובל בכתפו הימנית מפחיתת כושר לפעול פעולה רגילה,
6 שהינה דרישת הסף לקיומה של "נכות", כהגדרתה בחוק הנכים, עוד בטרם נדרשים
7 לשאלת הקשר הסיבתי. איננו מקבלים עמדה זו. בחוות דעת בלנקשטיין 1 צוין
8 אמנם כי בבדיקת כתף ימין של המערער ביום 20.5.2013 לא נמצאה הפרעה
9 תפקודית, אולם נזכרו תלונותיו על כאבים. כמו-כן, בחוות דעת סלטי, שנערכה
10 חודשים אחדים לאחר מכן, צוין דבר קיומם של הכאבים ונכתב כי בבדיקה נמצאו
11 הגבלה בתנועות האברוקציה והכפיפה של הכתף ודלדול מסת שרירי השכמה
12 וחגורת הכתף. כידוע, קביעה לגבי נכות תפקודית מסורה לבית המשפט, ובהקשר
13 של חוק הנכים היא אף נדונה במסגרת רע"א 3986/13 הנדווגר נ' משרד הבטחון -
14 קצין התגמולים (פורסם בנבו, 30.10.2013). השופט (כתוארו אז) דובינשטיין קבע
15 שם כי חוק הנכים מבקש לפצות על נזק המשליך על תפקודו של הנכה בחייו, ואף
16 בסיטואציה בה לפלוני נגרמה פגיעה שאינה מגבשת נזק, יש מקום לתיקופה כפגיעה
17 ולו בקביעת נכות סמלית של אחוז אחד.
- 18
- 19 23. בעוד שד"ר דרוקמן, שפענח את בדיקת MRI, כתב כי "אות גבוה בלברום
20 העליון - יכול להתאים לקרע מסוג SLAP אך לא ניתן לקבוע בוודאות", כתב לאחר
21 מכן האורתופד הצבאי ד"ר סורין רואי הד (הנוהג מעת לעת ליתן חוות דעת
22 כאורתופד מומחה מטעם המשיב בערעורים על-פי חוק הנכים), לאחר שבדק את
23 המערער, כי בדיקת MRI "הדגים קרע בלברום עליון מסוג SLAP ובנוסף
24 טנדינוטיס של SSP". הוכח, איפוא, במידת ההוכחה הנדרשת במשפט האזרחי כי
25 למערער נגרם הקרע האמור, ולא היה עליו להוכיח את קיומו בדרגת שכנוע של
26 "קרוב לוודאי" (ע"א 187/83 רדושיצקי נ' קצין התגמולים, פ"ד לו(4) 361, 366
27 ((1983)).
- 28

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 13-08-28734 ש. ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

24. אנו הגענו למסקנה כי תנאי שירותו הצבאי של המערער היו אחד הגורמים שאין בלתם לכאבים בכתפו הימנית, לקרע מסוג slap ולהתפרצות דלקת בגיד הסופרה-ספינטוס, דהיינו – מתקיים קשר סיבתי-עובדתי. להלן הטעמים בגינם העדפנו את מסקנת חוות דעת סלטי על פני מסקנת חוות דעת בלנקשטיין:
- (א) המערער הוכיח כי במסגרת עבודתו השגרתית העיקרית לאורך כל שנות שירותו כחמש צריח הוא הפעיל באופן קבוע את פלג גופו העליון בצורה מאומצת לשם הרמת חלקי מתכת כבדים והפעלת כלים פניאומטיים (פטישי אוויר) שלוותה ברטט קבוע, עד אשר בשנת 2011 (בהיותו בן 44) החל להתלונן על כאב בכתפיו. אנו נתנו אמון בעדותו כי סבל מכאבי הכתף שנים אחדות עוד בטרם הוא התלונן על אודותיהם, וכי אף בשנים בהן שימש כמנהל עבודה בסדנה הוא המשיך לבצע את הפעילות הפיזית הכרוכה בתפקיד חמש צריח.
- (ב) המומחה מטעם המשיב קבע בחוות דעת בלנקשטיין¹ כי הנזק בכתף ימין אינו כתוצאה מעיסוקו של המערער בשירות. דא עקא, שאין בחוות דעת זו כל תיאור של תנאי שירותו של המערער, ולפיכך אין לנו ידיעה אלו נתונים היו בידיעת המומחה בנוגע לתנאי השירות הצבאי, קודם שקבע כי אין להם קשר לנזק וכי מדובר בתהליך ניווני. בשונה מכך, בחוות דעת סלטי נרשמו תנאי השירות הצבאי, כפי שהובאו לידיעתו מפיו של המערער - ואשר הוכחו בפנינו על-ידי המערער עצמו - ועליהם הושתתה המסקנה הרפואית, שקשרה בין אופי עיסוקו של המערער לפגמתו בכתף.
- (ג) בעבר הכיר המשיב בקשר הסיבתי שבין תנאי שירותו של המערער לבין מחלת CTS בשתי כפות ידיו. אמנם אין בהכרח זו כדי לחייב הכרה בקשר לפגימה בכתף, אולם אין להתעלם מהעובדה שעל-פי התיעוד הרפואי המערער סבל במשך שנים מכאבים במפרקי המרפק ובכפות ידיו בעקבות עבודה פיזית עם כפות הידיים (ראו, למשל, סיכום ביקור רופא ביום 16.11.2009), וכי עבודתו כחמש צריח נעשתה באמצעות הפעלת ידיו, המשתרעות מכפות הידיים בקצה האחד ועד לכתפיים בקצה האחר. ברגיל, "היעדר היכולת לשלול את קיומו של קשר סיבתי

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 13-08-28734 ש. ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

- אפשרי ... אין בו כדי להקים הנחה בדבר קיומו של קשר סיבתי" (ע"א 6274/92 רזי נ' קצין התגמולים, פ"ד מח(3) 326, 338 (1994)), אולם במקרה הנוכחי "קרבה" זו בין הפעלה פיזית של כפות הידיים (שגרמה ל-CTS) והכתפיים מחייבת את המשיב ליתן הסבר סביר לשלילת הקשר הסיבתי-העובדתי בין הפגימה בכתף לבין תנאי השירות. טיעוני בא-כוח המשיב בדבר "רקע של תעסוקת כפות ידיים אינטנסיבית" (סעיף 40 לסיכומי) שבגינם הוכרו תנאי השירות כגורמי מחלת כפות הידיים אינה מתיישבת עם טענתו כי לא הוכחה פעילות מאומצת בכתפיים אצל מי שתפקד שנים ארוכות כחמש צריח של טנק.
- (ד) משעמד המערער בנטל הבאת הראיות להוכחת קיומו של קשר סיבתי-עובדתי, הועבר נטל זה למשיב. המשיב לא הביא ראיות - בין בדרך של הפרכת התשתית העובדתית שהניח המערער, בין בדרך של הוכחת קיומה של אסכולה רפואית השוללת את הקשר הסיבתי האמור ובין בדרך אחרת - שהשמיטו את הבסיס מתחת לראיות המערער.
- הקשר הסיבתי-המשפטי
25. המערער הוכיח בדרגה של "מתקבל מאוד על הדעת" כי קיים קשר סיבתי-עובדתי-רפואי בין תנאי השירות לבין הפגימה בכתפו הימנית. כאמור, אין בכך די ועל מנת שיוכר כנכה עליו להוכיח אף קיומו של קשר סיבתי-משפטי.
- זה השלב להידרש למדיניות משפטית ולחזקות ראייתיות שנועדו לממש את תכלית החוק ואת עקרון-העל לפיו יפורש חוק הנכים, ובכלל זה התנאי של "עקב השירות", ברוחב לב ולא ביד קמוצה, מתוך רצון להיטיב עם הנכה ושלא להקפיד עמו, מאחר וייעוד חוק זה הינו להיטיב ולגמול טוב למי ששירתו את המדינה במיטב שנותיהם ונפגעו בעת שירותם ובקשר עם השירות (הלכת אביאן, בעמ' 743; ע"ם 7335/10 קצין התגמולים נ' לופר, פסקה יב (פורסם בנבו, 29.12.2013)).

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 28734-08-13 ש. ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

26. בענייננו, לא נטען על-ידי מומחה המשיב כי מדובר במחלה
קונסטיטוציונלית, כי אם ב"תהליך ניווני". משמע, לשיטת ד"ר בלנקשטיין עסקינן
במחלת גיל, שגרמה לפגימה בכתף. המשיב לא הוכיח כי קרע בגיד בכתף הינו
תוצאה שכיחה של תהליך ניווני אצל אדם בתחילת העשור החמישי לחייו. אולם אף
אם נניח כי לתהליך הניווני היה חלק בהיווצרות הפגימה בכתפו הימנית של
המערער, הרי - לאור מסקנתנו באשר לקשר הסיבתי-העובדתי - עניין לנו בשני
גורמים לפגימה: תנאי השירות ומחלת גיל. נסיבות חייו של המערער מעידות כי
תנאי השירות הארוך הם שהאיצו את התפרצות מחלת הגיל. לכן, נלך בדרכו של
בית המשפט המחוזי בפסק דין אוסי, ונפעיל את "חזקת הגרימה", ונניחם לתנאי
השירות הצבאי קשר סיבתי של גרימה. כך הוכח, איפוא, קיומו של קשר סיבתי-
משפטי.

27. המסקנה אליה הגענו מייתרת את הצורך להידרש לתיאורית
המיקרוראומה. די לנו בהוכחת פעילות אינטנסיבית של הכתפיים בהרמת משאות
והפעלת מכשירים יוצרי-רטט על פני שנים רבות כדי להצביע על הקשר בין כל
אלו לבין הכאבים בכתף הימנית של המערער. אין צורך לבחור רק בין אירוע חריג
לבין מיקרוראומה כדי להיכנס בדלת אמותיה של "חזקת הגרימה" בשירות ארוך.
חזקה זו לגבי התפרצות מחלה קונסטיטוציונלית (פסק דין רוט) ולגבי התפרצות
מחלת גיל (פסק דין אוסי) חלה אף לגבי שרשרת של אירועים מתמשכים בסמיכות
זמנים לפרוץ מחלות אלו, אף אם אינם פגיעות מיקרוסקופיות דומות החוזרות
ונשנות.

התוצאה

28. לאור מסקנתנו בדבר קיומו של קשר סיבתי-עובדתי וקשר סיבתי-משפטי
בין כאביו של המערער בכתף ימין, החלטנו לקבל את הערעור.

הערעור מתקבל והחלטת המשיב מיום 9.7.2013 מבוטלת.

בית משפט השלום בחיפה

ע"נ 13-08-28734 ש.ק. נ' קצין התגמולים-משרד הבטחון-אגף השיקום

תיק חיצוני: 853247003

1 הננו מהייבים את המשיב לשלם למערער שכר טרחת עורך דין בסך כולל
2 של 7,000 ₪ וכן את הוצאות עלות חוות דעת סלטי כנגד המצאת קבלה וחשבונית-
3 מס על תשלומה.

4

5 ניתן היום, מוצאי כ"ג אב תשע"ו, 27 אוגוסט 2016, בהעדר הצדדים.

6

7

8

ד"ר מיכאל דויטש

חבר הוועדה

ד"ר נעמי אפטר

חברת הוועדה

אורי גולדקורן, שופט

יו"ר הוועדה

9
10